

Het groene bnp

Wat is de belangrijkste maatstaf voor de economische prestaties van een land? Het bruto nationaal product. Wat is het belangrijkste economische doel waar alle regeringen ter wereld naar streven? Het opvoeren van de groei van het bnp. Maar wat is dat bnp eigenlijk? Wat meet het precies? Is het wel een geschikte indicator om de welvaart van een land en zijn bevolking weer te geven? Is het geen grote misvatting dat het goed gaat met de economie zolang het bnp maar stijgt?

Sinds Simon Kuznets in de jaren dertig en veertig het stelsel van nationale rekeningen ontwikkelde voor de Verenigde Staten, zijn het nationaal product en het nationaal inkomen overal ingeburgerd als de indicatoren voor economisch succes. Van meet af aan was echter duidelijk dat deze indicator beperkingen kende. Het tegen kostprijzen waarden van de diensten van de collectieve sector bij voorbeeld betekent een overschatting van het bnp, terwijl het niet registreren van transacties in het zwarte circuit een duidelijke onderschatting inhoudt. Ook het niet meeltellen van allerlei goederen en diensten die niet via de markt noch door de overheid worden verschaft, zoals huishoudelijk werk, doe-het-zelf-activiteiten, vrijwilligerswerk e.d., is een oorzaak van vertekening. Daarnaast leveren vergelijkingen van het bnp in de tijd en vergelijkingen tussen landen allerlei interpretatieproblemen op. Niettemin geloven de meeste economen dat de jaarlijkse veranderingen van het bnp een redelijke maat zijn voor de relatieve economische prestatie.

Hierbij wordt er aan voorbijgegaan dat veel productie in feite alleen maar dient om de gevolgen van andere productie te neutraliseren. Als land A zijn wapenning opvoert omdat land B dat ook heeft gedaan, stijgt in beide landen het bnp, maar de welvaart wordt er niet hoger op. Activiteiten als het opruimen van afval en het ongedaan maken van milieuverontreiniging worden meegerekend in het bnp, terwijl ze alleen maar dienen om de situatie te herstellen die bestond voordat de verontreinigende productie plaatsvond. Om een zuivere maatstaf voor de mate van behoeftebevrediging door middel van schaarse goederen en diensten te krijgen zouden deze uitgaven dus eigenlijk van het bnp moeten worden afgetrokken. Reden om de groei van het bnp met de nodige scepsis te bezien.

Kwalijker echter is dat de groei van het bnp vaak klakkeloos gelijk wordt gesteld aan een stijging van de welvaart. Daarbij wordt over het hoofd gezien dat het begrip welvaart veel meer omvat dan alleen de beschikbaarheid van een pakket goederen en diensten. Onze welvaart wordt in elk geval ook beïnvloed door de beschikbaarheid en de kwaliteit van het milieu, de inkomensverdeling, de arbeidsomstandigheden, de hoeveelheid vrije tijd, de beschikbaarheid van werk en het zicht op een veilige toekomst. Waar de bevrediging van deze behoeften de inzet van schaarse middelen vergt, is de welvaart in het geding. Het bnp mag nog zo hard groeien, als onze levensomstandigheden er alleen maar slechter, onveiliger en onplezieriger op worden, is de welvaart daar niet mee gediend. Nog meer reden dus om zich niet op de groei van het bnp blind te staren.

Hoe komt het dan dat het bnp toch overal zo serieus wordt genomen als maat voor de economische ontwikkeling. Volgens E.J. Mishan, een van de grondleggers van de moderne welvaartstheorie, heeft dat te maken met onze 'kwantomanie', onze voorkeur om alles in simpele getallen uit te drukken. Die voorkeur heeft er toe geleid dat wij slachtoffers zijn geworden van een 'statistische halucinatie'¹. Natuurlijk, voor bepaalde statistische doeleinden en voor het bestuderen van korte-termijnontwikkelingen in de economie is het bnp een bijzonder nuttige maatstaf. Maar die maat is een eigen leven gaan leiden en de beperkingen ervan zijn uit het oog verloren.

Zoals al opgemerkt is een van de beperkingen dat het groeicijfer van het bnp voorbijgaat aan de schadelijke gevolgen van de productie voor het milieu. Om die reden dringt men vanuit milieukringen al jaren aan op bijstelling van het nationaal inkomen voor aantastingen van het milieu. De recente wereldwijde opleving van het milieubewustzijn heeft dat pleidooi aan kracht doen winnen. Zo is onlangs in West-Duitsland op aandringen van de Groenen besloten om in het midden van de jaren negentig te beginnen met de publikatie van een 'groen bnp'. Ook in het Verenigd Koninkrijk schijnt een dergelijk cijfer in voorbereiding te zijn. En in eigen land studeert de afdeling Milieustatistiek van het CBS, onder leiding van dr. R. Hueting, eveneens op de mogelijkheid om milieuschade in het nationaal inkomen te verwerken.

Hiervoor bestaan in beginsel verschillende mogelijkheden². Relatief het eenvoudigst is het corrigeren van het bnp voor dubbeltellingen, dat wil zeggen dat de kosten die gemaakt worden voor het opruimen van de in het productieproces veroorzaakte vervuiling van het bnp worden afgetrokken. Dit is de aanpak die in West-Duitsland en het VK wordt gevolgd. Het bezwaar van deze methode is echter dat slechts wordt gecorrigeerd voor de vervuiling die daadwerkelijk wordt opgeruimd. Het grootste deel van de vervuiling blijft buiten de cijfers. Van een echt schoon bnp is daarmee nog geen sprake.

Een veel fundamenteelere aanpak is te proberen vast te stellen welke productieomvang verenigbaar is met een duurzame economische ontwikkeling. Om dit te bepalen zouden voor allerlei afzonderlijke milieufuncties normen moeten worden ontwikkeld die instandhouding van de natuurlijke omgeving en de voorraad milieugoederen op lange termijn waarborgen. Vervolgens moet in kaart worden gebracht welke maatregelen nodig zouden zijn om deze normen te halen. Deze maatregelen zullen van invloed zijn op de productiestructuur en het consumptiepatroon. In beginsel valt dan uit te rekenen wat dit betekent voor het nationaal inkomen en het nationaal product. Het verschil met het feitelijke bnp geeft aan hoever we nog van een duurzame economische ontwikkeling verwijderd zijn. Het is duidelijk dat dit een enorme hoeveelheid statistisch werk vergt terwijl soms ook de kennis ontbreekt om precieze milieunormen te formuleren die corresponderen met een duurzame economische ontwikkeling. Ook de gevolgen voor de economische structuur en de daarmee gemoeide aanpassingskosten zijn lang niet altijd nauwkeurig aan te geven. Het grote voordeel van de methode is echter wel dat zij dwingt tot een exacte formulering van wat onder 'duurzame economische ontwikkeling' wordt verstaan, terwijl dat begrip anders in het luchtledige blijft hangen en daardoor ook niet operationeel is bij de vormgeving van het economische beleid.

Welke veranderingen van het productie- en consumptiepatroon een duurzame economische ontwikkeling zou vergen, is niet op voorhand te zeggen. Dat hangt onder meer af van de technische ontwikkeling en van de substitutiemogelijkheden binnen de economie. Maar volgens Hueting kan er geen misverstand over bestaan dat het traditionele bnp fors zou moeten dalen³. Aan die conclusie zijn ook de milieuminnende politici van dit moment nog lang niet toe.

L. van der Geest

1. E.J. Mishan, GNP - measurement or mirage?, *National Westminster Bank Quarterly Review*, 1984, nr. 3.

2. Voor een bespreking zie R. Hueting, Should national income be corrected for environmental losses? A theoretical dilemma, but a practical solution, in: *Environmental and resource accounting and their relevance to the measurement of sustainable development*, UNEP/World Bank, Washington, 1989.

3. Zie ook het interview met dr. Hueting in *het Financieele Dagblad*, 7 juli 1989, blz. 7.